

**EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
PEDAGÓGIAI ÉS PSZICHOLÓGIAI KAR**

**NEVELÉSTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA
PEDAGÓGIATÖRTÉNET PROGRAM**

TÉZISFÜZET

**A JÁTÉKOS IDEGENNYELVI FOGLALKOZÁSOK
MEGJELENÉSE A MAGYARORSZÁGI ÓVODÁKBAN
1959-TŐL NAPJAINKIG,
KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A SOPRONI ÉS
SOPRON KÖRNYÉKI ÓVODÁKRA**

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

**KÉSZÍTETTE: PÁSZTOR ENIKŐ JUDIT
TÉMAVEZETŐ: PROF. DR. SZABOLCS ÉVA**

**BUDAPEST
2019**

**EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
PEDAGÓGIAI ÉS PSZICHOLÓGIAI KAR
NEVELÉSTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA
PEDAGÓGIATÖRTÉNET PROGRAM**

TÉZISFÜZET

**A JÁTÉKOS IDEGENNYELVI FOGLALKOZÁSOK
MEGJELENÉSE A MAGYARORSZÁGI ÓVODÁKBAN
1959-TŐL NAPJAINKIG,
KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A SOPRONI ÉS
SOPRON KÖRNYÉKI ÓVODÁKRA**

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

**KÉSZÍTETTE: PÁSZTOR ENIKŐ JUDIT
TÉMAVEZETŐ: PROF. DR. SZABOLCS ÉVA**

**BUDAPEST
2019**

TARTALOMJEGYZÉK

- I. A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA, A KUTATÁS ALAPVETŐ CÉLJAI ÉS STRATÉGIÁJA**
- II. AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉHEZ KAPCSOLÓDÓ SZAKIRODALMI HÁTTÉR**
- III. A KUTATÁS CÉLJAI ÉS KÉRDÉSFELVETÉSEI**
- IV. A KUTATÁS MENETE ÉS MÓDSZEREI**
- V. A KUTATÁSI EREDMÉNYEK ÖSSZEGZÉSE**
- VI. A KUTATÁS TOVÁBBGONDOLÁSA**

VÁLOGATOTT IRODALOMJEGYZÉK

A SZERZŐ PUBLIKÁCIÓI ÉS ELŐADÁSAI AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉBEN

I. A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA, A KUTATÁS ALAPVETŐ CÉLJAI ÉS STRATÉGIÁJA

A mai kor gyermekei egy olyan világba születnek, ahol egyre nagyobb jelentősége van az idegen nyelvek ismeretének, a két- vagy többnyelvűségnek. A sokszínű Európában ma már abszolút hátránnyal indulnak azok, akik egynyelvűek. Egy-egy idegen nyelv ismerete számos új lehetőséget, utat nyit meg számunkra.

Az elmúlt több mint negyed század politikai, gazdasági, társadalmi változásai eredményeképpen a kisgyermekes korai fejlesztésének területén óriási fordulat következett be. Jól érzékelhető, hogy a családok értékrendje átalakult és ebben a megváltozott értékrendben a gyermekek korai taníttatása előkelő helyen szerepel.

Ma országszerte nagy népszerűségnek örvendenek a kétnyelvű nevelést biztosító óvodák, köztük elsősorban a nemzetiségi intézmények. Az ide járó gyermekek szülei felismerték az ebben rejlő lehetőségeket, ezek többletértékét. Annak ellenére, hogy a szakmai körökben még mindig nem teljesen egységes ezeknek az óvodáknak a megítélése, egyre több tudatos szülő választ gyermeke számára olyan intézményt, ahol már 3 éves kortól ismerkedhetnek az óvodások az idegen nyelvekkel. Magyarországon 200 feletti a német nemzetiségi óvodák száma, ahová nem csupán nemzetiségi gyermekek járnak. Sok szülő kifejezetten az idegen nyelv miatt írhatja be gyermekét nemzetiségi óvodába. Ugyanakkor az ország valamennyi részén egyre több angol, illetve német foglalkozásokat is biztosító óvodát találunk.

Kutatásomat négy nagy területre fókuszálva építettem fel.

1.

A magyarországi óvodákban idegen nyelvi foglalkozások zömmel a nemzetiségi nevelési intézményekben vannak, így a disszertációmban elsősorban az itt folyó pedagógiai munkára koncentrálok. Természetesen nem hagyhatom figyelmen kívül az egyéb óvodai lehetőségeket sem az

idegen nyelv elsajátítására. A kutatás célja tehát egyrészt többféle módszer használatával feltérképezni a magyarországi óvodák játékos idegennyelvi foglalkozásainak történetét 1959-től napjainkig, másrészt arra való tekintettel, hogy hazánkban az idegennyelv-elsajátítás korai életkorokban történő megkezdésére főként a nemzetiségi óvodák adnak lehetőséget, ezért a disszertációm alapját képező vizsgálódásaimban főként ezekre az intézményekre koncentrálok. Mivel Magyarországon sok nemzetiség él, és ezek többsége óvodákkal is rendelkezik, döntenem kellett, hogy ezek mindegyikét vagy ezek közül csak egyet vizsgáljak. Kutatásomat a német nemzetiségi óvodákra szűkítettem, ezt azonban még mindig túl nagy területnek gondoltam, ezért további szűkítés után, Sopron és környékének német nemzetiségi óvodáit jelöltem ki kutatásaim helyszínéül. Természetesen a nemzetiségi nevelés mellett az idegen nyelvek egyéb megjelenési formáival is foglalkozom.

2.

Célkitűzésem volt továbbá, hogy bemutassam a német nemzetiségi óvodapedagógus-képzés, illetve az idegennyelvi specializációk történetét is, elsősorban a soproni képző intézményre fókuszálva, hiszen ebben a városban indult meg 1959-ben a Soproni Óvónőképző Intézetben a német nemzetiségi óvónők képzése. A kutatás időben tehát az 1959-től napjainkig tartó időszakra korlátozódik.

3.

Az óvodáskori idegennyelv-fejlesztésben meghatározó jelentőséggel bírnak a különböző játékos tevékenységek, ezért fontosnak tartom a játék sajátosságainak, jellemzőinek, valamint az idegennyelv-elsajátításban betöltött szerepének az ismertetését is. Kutatásom jelentős részét képezi a különböző játékos idegennyelv-fejlesztési módszerek és programok feltérképezése, valamint ezek összehasonlítása.

4.

A kutatás részét képező óvodalátogatásaim és a pedagógiai szaksajtó 1959-től napjainkig tartó áttanulmányozása során jutott a tudomásomra, hogy az Ágfalvi Napsugár Óvodában 1994-ben egy innováció indult, amely az egész országban felkeltette a szakma érdeklődését. Vizsgálódásaim kitérnek az

„Egy személy egy nyelv” idegennyelv-oktatói módszer meghonosítási kísérletére e német nemzetiségi óvodában, a program kidolgozási folyamatára, az abban részt vett oktatók, óvodapedagógusok, egyéb szakértők munkájának megismerésére, az innováció hatásának vizsgálatára a ma már a húszas évek második felében járó, egykori óvodások életére, valamint az innováció terjedésére.

II. AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉHEZ KAPCSOLÓDÓ SZAKIRODALMI HÁTTÉR

Primer forrásaim jelentős hányadát a **pedagógiai szaksajtó** különböző orgánumai tették ki. *„A modern kor forrásai között terjedelmét és jelentőségét tekintve is kiemelt figyelmet érdemel az újságirodalom. A neveléstörténeti kutatás szempontjából is a sajtótermékek különböző csoportjait különböztetjük meg: az általános sajtó és a szaksajtó csoportjába tartozó példányokat, illetve napi, heti, havi rendszerességgel megjelenő sajtótermékeket és évkönyveket, periodikákat különíthetünk el. Külön figyelmet érdemel modern kori neveléstörténeti kutatások esetében a pedagógiai szaksajtó, illetve a gyermek- és ifjúsági irodalom”* (Kéri, 2001, 54. o.) Az 1947 óta megjelenő **Óvodai Nevelés**¹ című folyóirat az óvodások nevelésével foglalkozó pedagógusok hasznos és fontos szakmai kiadványa, melynek példányait az 1950-es évek végétől tanulmányoztam napjainkig.

Kutatásom alatt folyamatosan gyűjtöttem a téma tudományelméleti és ismeretelméleti háttérének megismeréséhez a szakirodalmakat, melyekre támaszkodva aztán véglegesíthettem a kutatásom eredményét. A témához

---

¹ Az Óvodai Nevelés először 1948. január 1-jén jelent meg Szabó Erzsébet szerkesztésében, akkor még Gyermeknevelés címmel. A lapot pártpolitikai és pedagógiai ideológiai törekvéseinek megvalósítására a pedagógusszervezet, a „Magyar Pedagógusok Szabad Szakszervezetének óvónői szakosztálya” indította. útjára. A lap 1953-ban az Óvodai Nevelés címet vette fel és folyóiratként jelent meg a továbbiakban (Komjáthy, 2012, 201. o.)

kapcsolódó szekunder forrásaim felkutatása során, a szakirodalmi háttér megismerésekor mindenekelőtt a hazai nemzetiségekkel, különös tekintettel a német nemzetiség történetével foglalkozó szakkönyvekre és publikációkra hagyatkoztam, mint például *Manherz* (1998) vagy *Tilkovszky* (1989, 1997) munkáira. A hazai óvodaügy, majd azon belül is a nemzetiségi óvodaügy történetének megismeréséhez a következő szerzők írásaiból merítkezhettem többek között: *Jäger-Manz* (2004, 2016); *Klein* (2009; 2013); *Kövér* (1996); *Mammel* (1980; 1985; 1995); *Márkus* (2016); *Pukánszky* (2005); *Stark* (1980); *Sztrinkóné* (2009); *Talabér* (2004); *Vág* (1989).

A nemzetiségi és a kétnyelvű óvodapedagógusok képzésének történetéről sok más mellett a következő szerzők munkáiból kaphattam reális képet: *Babai* (2008; 2012); *Baranyai* (2007), *Katona* (2009), *Klein* (2011), *Kurucz* (2002); *Manz Adel* (2011); *Mammel* (1985; 1995); *Márkus* (2011; 2016), *Patyi* (2010), *Talabér* (2004), *Trentinné* (2017), *Vág* (1989).

Kutatásomhoz a korai fejlesztéssel, ezen belül a korai idegennyelv-fejlesztéssel foglalkozó számos nemzetközi és hazai tudományos kutatást, művet tekintettem át. Jelenlegi kutatásaim eredményeképpen megállapíthatom, hogy ebben a témában eddig publikált hazai szerzők többségében az általános iskolák alsó tagozatára vonatkoztatva vizsgálták a korai idegennyelv-fejlesztés folyamatát, módszereit, annak eredményességét, hasznosságát. /Pl. *Bartha* (1999), *Kovács* (2009), *Navrasics* (2004; 2010), *Vekerdy* (2003)/ Ugyanakkor az óvodáskori idegennyelv-elsajátítás témakörében főleg az ELTE TÓK által szervezett Jó gyakorlatok a korai idegennyelvi fejlesztésben című konferenciák tanulmányköteteiben megjelent publikációk átolvasása után kaphattam képet a magyar oktatók, illetve az óvodapedagógusok legfrissebb hazai és külföldi kutatási eredményeiről. E témában szintén hasznos volt számomra a Goethe Intézet szakirodalmi ajánlásai között szereplő számos németnyelvű tanulmány és szakkönyv elolvasása, melyek nélkülözhetetlenek voltak az Európai Unió idegen nyelvoktatással, ezen belül a korai idegen nyelvfejllesztéssel kapcsolatos ajánlásainak behatóbb megismeréséhez. A játékos idegennyelv-elsajátítási módszerek tanulmányozásához nagyon hasznos volt számomra *Márkus – M. Pintér – Trentinné* (2017) és *Márkus – Trentinné* (2014) tanulmánykötete, valamint *Babai* (2012); *Hartl – Babai –*

Kovácsné Vinkovics (2014), Mikes (2002), Talabér (2004) és Varga (2008) könyvei, illetve tanulmányai.

Mielőtt persze behatóbban kezdtem el foglalkozni a kutatásom során a játék nyelvtanulásban betöltött szerepével, újra felelevenítettem és rendszereztem azokat a pszichológiai, pedagógiai, nevelésszociológiai vonatkozású szakirodalmakat, melyek a gyermekkori tanulási folyamatok megismeréséhez elengedhetetlenek.

III. A KUTATÁS CÉLJAI ÉS KÉRDÉSFELVETÉSEI

Kutatásaim megkezdése előtt nem fogalmaztam meg hipotéziseket, viszont voltak kérdéseim, amelyek segítségemre voltak az induláskor. Hosszas mérlegelést követően a kvalitatív kutatási stratégia mellett döntöttem, amelyhez nem kell feltétlenül hipotézist felállítani, ugyanis az nem feltétele, hanem tulajdonképpen célja a kutatásnak (*Szabolcs, 2011; Szokolszky, 2004*). A kvalitatív kutatások egyik jellemzője, hogy a vizsgálódás induktív jellegű, azaz az előzetes elmélet inkább csak kiindulási alap és nem annyira merev iránymutatás (*Szokolszky, 2004*). Kiindulásként kérdéseket fogalmaztam meg a témával kapcsolatban. Kérdéseimet négy csoportba rendeztem.

1. A német nemzetiségi óvodaügyre és a kétnyelvű óvodai nevelés egyéb formáira vonatkozóan:

- A magyarországi német nemzetiségi óvodaügy története hogyan alakult 1959-től, az óvóképzés felsőfokúvá válásától napjainkig?
- Az oktatáspolitikai milyen változásokat eredményezett a nemzetiségi óvodaügyben az elmúlt hatvan év során?
- Mi jellemzi a hazai német nemzetiségi óvodákban folyó nevelő munkát?

- Az óvodapedagógusok hogyan, milyen eszközökkel tudják biztosítani a gyermekek számára a nemzetiségi nevelést?
- Az idegen nyelvi foglalkozások óvodai megjelenésének napjainkban tapasztalható népszerűségét milyen tényezők alakítják?
- A nemzetiségi óvodákon kívül milyen egyéb lehetőségek vannak ma Magyarországon az idegen nyelvek óvodai megjelenésére?

2. A német nemzetiségi és a kétnyelvű óvodapedagógus-képzésre vonatkozóan:

- A nemzetiségi óvodapedagógus-képzés 1959-es elindulása óta milyen változásokon esett át, hogyan hatottak ezek a változások a képzés hatékonyságára?
- Mi volt a szerepe a Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar jogelődjeinek a német nemzetiségi óvodapedagógus-képzés változásaiban?
- A nemzetiségi képzésen kívül a kétnyelvű óvodapedagógusok képzésére milyen lehetőségeket nyújtanak a képző intézmények?
- Ma Magyarországon melyek azok a felsőoktatási intézmények, ahol nemzetiségi és kétnyelvű óvodapedagógusokat képeznek?

3. Az óvodás gyermekek idegennyelv-fejlesztésében a játék szerepével kapcsolatos kérdések:

- Melyek az óvodáskori játéktevékenység fő jellemzői és sajátosságai?
- Milyen szereppel bír a játék a kétnyelvű nevelést biztosító óvodákban?
- Az óvodai idegennyelv-fejlesztést milyen játékos módszerekkel, programokkal lehet megvalósítani?
- A nemzetiségi és a kétnyelvű óvodák milyen játékos módszereket használnak az óvodások idegennyelv-fejlesztése céljából?
- Mik a jellemzői ezeknek a játékos módszereknek?

- Milyen hasonlóságok és különbségek mutathatók ki ezen módszerek között?

4. Az ágfalvi német-magyar óvodai innováció vizsgálatait elindító kérdések:

- Mi hívta életre az Ágfalvi Napsugár Óvodából 1994-ben elindult, majd a soproni Bánfalvi Óvodában és a fertőrákosi óvodában is átvett pedagógiai innovációt, az „egy személy egy nyelv” idegennyelv-elsajátítási módszer alkalmazását?
- Kik voltak az innováció kidolgozói?
- Kik voltak az innováció közreműködői?
- Milyen tényezők együtthatalma kellett az innováció sikerességéhez?
- Hogyan történt az innováció terjedése?
- Milyen előnyt jelentett a pedagógiai innováció az óvodás gyermekek beszédfejlődésére?
- Miért ért véget néhány éven belül ez a nagyon ígéretes pedagógiai kezdeményezés?

IV. A KUTATÁS MENETE ÉS MÓDSZEREI

Kutatásomat elsősorban **kvalitatív kutatási módszerekre** építve terveztem meg. Egy olyan **empirikus kutatást** terveztem, amely az óvodáskori idegennyelv-elsajátítást, mint a 21. században egyre gyakoribb jelenséget vizsgálja természetes közegében.

Elemzési egységeket alkotnak a különböző pedagógiai programok, módszertani segédanyagok, projektek, melyek mind az óvodai idegennyelv-oktatás szolgálatában álltak az elmúlt mintegy hat évtized során. Kutatásaim során elsőként a nemzetiségi óvodaügyre, különös tekintettel a német nemzetiségi óvodák múltjának a rekonstruálására törekedtem, elsősorban a soproni és Sopron környéki intézményekre fókuszálva. Nem hagyhattam

figyelmen kívül a kétnyelvű nevelést biztosító egyéb óvodai formák bemutatását sem. Fontosnak tartottam tehát ismertetni a disszertációmban az idegennyelv-elsajátítás egyéb óvodai lehetőségeit is, ezért a kutatómunkámat kiterjesztettem az idegennyelvi foglalkozásokat biztosító, de nem nemzetiségi nevelést folytató soproni óvodákra is.

Ezzel párhuzamosan a nemzetiségi óvodapedagógus-képzés 1959-es indulásától napjainkig tartó történetének bemutatásához végeztem kutatásokat. Ennek részeként vizsgáltam az idegennyelvi specializációk megjelenésével kapcsolatban. Sokat foglalkoztatott az a kérdés is, hogy a magyarországi nemzetiségi óvodákban folyó nevelői-oktatói munkában az óvodapedagógusok milyen módszertani anyagokra támaszkodhattak az elmúlt hatvan év során. Melyek azok az óvodai idegennyelv-oktató programok, melyek hatékonyak bizonyultak az elmúlt évtizedekben, illetve volt-e/van-e a soproni és Sopron környéki óvodákban olyan módszertani kezdeményezés, ami egyedinek számít, ami követésre talált az ország más intézményeiben?

Kutatásom negyedik témája az Ágfalvi Napsugár Óvoda innovációjához kötődik, mely az „egy személy egy nyelv” módszer bevezetésének és elterjedésének körülményeit, valamint annak hatását vizsgálja.

Kutatásom **primer mintájába** azokat a személyeket vontam be, akik adatközlései által rekonstruálni lehetett a német nemzetiségi óvodaügy közel hat évtizedét, valamint a kétnyelvű óvodai nevelés egyéb formáinak történetiségét. Az adatgyűjtés folyamatában elsőként azokat az idős pedagógusokat kerestem fel, akik vagy óvodapedagógusként vagy oktatóként vettek részt a folyamatban. A primer mintába azokat a személyeket soroltam, akikkel interjút készítettem a kutatásaim során. Ezek száma: 7

Ezt követően készítettem interjúkat a még ma is aktív oktatókkal, óvodapedagógusokkal, módszertani anyagok kidolgozóival, valamint a negyedik kutatási területemhez, az ágfalvi óvodai innovációhoz kapcsolódva megkerestem egy egykori óvodást és az innováció kidolgozóit is. A **szekunder mintába** kísérletet tettem a hazai összes német nemzetiségi óvoda becsatolására. Megkeresésemre 103 válasz érkezett.

Kutatásaim során az egyik módszerem a **kvalitatív megfigyelés volt**. A tervezési fázisban kijelöltem azokat a soproni és Sopron környéki óvodákat, ahol német nemzetiségi csoportok működnek, illetve ahol a gyermekeknek lehetőségük van az idegennyelvekkel ismerkedni. Ezekben az intézményekben 2016 és 2018 között végeztem megfigyeléseket. Kutatásaim során az óvodapedagógusok munkáját, az általuk alkalmazott módszereket, eszközöket, kellékeket, valamint a gyerekek aktivitását és reakcióit vizsgáltam.

A **kvalitatív interjú** sokféle változata közül a narratív interjú típust alkalmaztam. Narratív interjúkat nyugdíjas és ma is aktív óvodapedagógusokkal és a nemzetiségi óvodapedagógusképzés egykori oktatóival, a Goethe Intézet szakreferensével, valamint az ágfalvi német-magyar óvodai csoport egyik egykori óvodásával készítettem, akik személyes visszaemlékezései további adalékkal szolgáltak a kutatási céloom eléréséhez. Az interjúkból mind a négy fő kutatási területemhez számtalan adatot gyűjthettem.

Módszerem volt továbbá a **dokumentumelemzés**. Kutatásaim során számos olyan dokumentumot (levelek, feljegyzések, oklevelek, pedagógiai programok, törzskönyvek, tematikák, stb.) sikerült fellelnem, melyek segítségével következtetéseket vonhattam le a nemzetiségi óvodaügy, a kétnyelvű nevelést biztosító óvodák, valamint a nemzetiségi óvodapedagógus-képzés és az idegennyelvi specializációk alakulásának rekonstruálásához. Így kerültek vizsgálódásaim fókuszába az óvodapedagógusképzésre vonatkozó tartalmak, mint például a tantárgyak, az óraszámok, az oklevelek, vagy a nemzetiségi óvodaügy történetiségének a kutatásához a pedagógiai programok, módszertani segédanyagok, vagy éppen a különböző hivatalos levelek, jegyzőkönyvek. Ugyancsak nélkülözhetetlen dokumentumok voltak számomra a különböző törvények, törvényerejű rendeletek is. Kutatómunkám jelentős részét tette ki a Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar irattárában fellelhető törzskönyvek tanulmányozása.

A kikérdezés írásos változatát, a **kérdőíves felmérést** is alkalmaztam kutatásaim során kombinálva a fent megnevezett módszerekkel. A német

nemzetiségi óvodapedagógusok körében végzett írásos felmérésem által viszonylag gyorsan jutottam sok adathoz.

2018 februárjában írásban kerestem meg a Magyarországon működő 217 német nemzetiségi óvodát és kértem segítséget a kutatásomhoz az óvodavezetőktől. Megkeresésemre 103 német nemzetiségi óvoda vezetőjétől kaptam választ, így a kutatásom mintájául az általuk kitöltött kérdőívek szolgálnak.

V. A KUTATÁSI EREDMÉNYEK ÖSSZEGZÉSE

A német nemzetiségi óvodaügy és a kétnyelvű óvodai nevelés egyéb formáinak történetiségére vonatkozó kutatásaim során megbizonyosodhattam arról, hogy 1959-től, az óvóképzés felsőfokúvá válásától, a kezdeti módszertani kidolgozatlanság elég sokáig tartott, hiszen a visszaemlékezésekből és az egykori pedagógiai szaksajtó írásaiból egyértelműen arra következtethetünk, hogy a nemzetiségi óvónők képzése valójában csak az 1970-es évektől vett lendületet. A kutatás rávilágított arra is, hogy ebben a folyamatban miképp támogatta az oktatás- és nemzetiségi politika a hazai nemzetiségi óvodaügyet.

Óvodalátogatásaim alatt meggyőződhettem arról, hogy az 1980-as évektől megindult óvodai megújulások, kísérletezések során keletkezett pedagógiai programok még ma is uralkodó jelleggel bírnak a soproni és a Sopron környéki óvodák nemzetiségi csoportjaiban. Az akkor berögzült sztereotípiák, miszerint a kétnyelvű nevelést csak óvatosan, a játékba integráltnak, és a magyar nyelv prioritásának megőrzése mellett lehet csak megvalósítani, erősen érvényesül még ma is. Attól a nézettől, mely szerint az idegen nyelvek óvodás korban történő bevezetése a gyermekeket pszichésen megterheli, még ma is sokan nem tudnak elvonatkoztatni az óvodapedagógus társadalomban. Nem feltétlenül volt jó hatással ebben a régióban a kétnyelvű nevelést biztosító óvodákra az sem, hogy gyakorlatilag a tudományos háttérrel jelentő felsőoktatási intézmény (jelen esetben a

soproni) nem volt nyitott és támogató az olyan pedagógiai újításokra, mint az ágfalvi modell.

Kutatásaim során a soproni és a Sopron környéki óvodákban megfigyeléseket folytattam. Vizsgálataim célja az ott folyó idegennyelvi foglalkozások és a nemzetiségi nevelés tanulmányozása volt. Sopronban és az azzal szomszédos négy településen (Ágfalva, Brennberg, Fertőrákos, Kópháza) összesen 11 óvoda működik. Ezek közül 4 több tagóvodával is rendelkezik, így összesen 24 óvoda tartozik ehhez a régióhoz. Sopronban és a szomszédos településeken a német nemzetiségi csoporttal rendelkező óvodák száma a legmagasabb (44%). A 24 óvodából 7 intézményben folyik német nemzetiségi nevelés. A horvát nyelv a nemzetiségi nevelés keretein belül egyedül a Sopronnal szomszédos Kópháza település óvodájában jelenik meg. A horvát nyelvvel ismerkedhetnek még a gyerekek a soproni Szivárvány Óvodában, ahol az „egy személy egy nyelv” módszert alkalmazva kétnyelvű nevelést biztosítanak német és magyar nyelven. A gyermekeknek heti egy alkalommal azonban horvát nyelvű foglalkozást is tartanak.

Az angol nyelv az óvodában a Soproni Egyetem két gyakorló óvodájában választható. Az egyik csoportban az angol nyelvi fejlesztést a német nemzetiségi csoportokhoz hasonlóan a játékokban, a reggeli beszélgetőkörökben, az énekes foglalkozások, a mesemondás és különböző mozgásos tevékenységek során valósítják meg az óvodapedagógusok. A másik csoport speciális abból a szempontból, hogy évek óta ide olyan óvodás korú gyermekek is felvételt nyernek, akik két- vagy többnyelvű családból származnak, és az otthon beszélt nyelvek egyike az angol.

Kutatásaim során megtapasztalhattam azt is, hogy ma már a nemzetiségi óvodai csoportokon kívül számos lehetőség kínálkozik az idegen nyelvek óvodás korban történő bevezetésére.

A nemzetiségi és a kétnyelvű óvodapedagógusok képzésének kutatása megerősített engem abban, hogy a soproni képző az 1959-es indulásától kezdve folyamatosan az ország egyik legjelentősebb nemzetiségi és kétnyelvű óvodapedagógusokat képző intézménye. Megbizonyosodhattam arról is, hogy a nemzetiségi óvodapedagógusok képzésének volt egy sokáig

felfelé ívelő útja, amely az 1980-as évek legvégén érte el tetőpontját, majd aztán az óraszámok és a tantárgyak lecsökkentésével, végül pedig az önálló szak szakiránnyá degradálásával, megkezdődött a hanyatlás időszaka. Bár továbbra is népszerű országszerte a német nemzetiségi szakirány (elsősorban az ELTE TÓK-on és a Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Karán), a hallgatók kimeneti tudásán egyértelműen látszik a képzés átstrukturálásának negatív következménye. Erről gyakorlatvezető oktatói munkám során szerezhettem tapasztalatot, hiszen a soproni és Sopron környéki óvodákban dolgozó nemzetiségi óvodapedagógusok munkájába betekintést nyerhetek. Új szint hozott a képzésben az „Angol nyelv az óvodában” és a „Német nyelv az óvodában” specializációk bevezetése, de elsősorban az előbbinek van létjogosultsága, hiszen a „Német nyelv az óvodában” specializáción végzetek nem helyezkedhetnek el nemzetiségi óvodákban, ezáltal a lehetőségeik korlátozottabbak.

A kutatásaim során nyert adatokból az is jól látható, hogy ma már számos felsőoktatási intézményben folyik a nemzetiségi óvodapedagógusok képzése, így aztán minden bizonnyal nagy a harc a hallgatók megnyeréséért.

A harmadik kutatási területem a játéknak az óvodás gyermekek idegennyelv-fejlesztésében betöltött szerepére terjedt ki. Először a szakirodalmak alapján megvizsgáltam az óvodáskori játéktevékenységek fő jellemzőit, sajátosságait, majd a kutatásaim eredményeivel arra világítottam rá, hogy a játék a legnagyobb szereppel bíró tényező a kétnyelvű nevelést biztosító óvodákban. Disszertációmban bemutattam azokat a játékos módszereket, programokat, amelyek az elmúlt évtizedekben és napjainkban is meghatározóak az óvodai idegennyelv-fejlesztésben.

A disszertációm alapját képező negyedik kutatás az 1990-es évek közepén indult ágfalvi német-magyar óvodai csoport kialakulására és fejlődéstörténetére terjedt ki. Vizsgálódásaim során egyértelműsíthető, hogy egy pedagógia innováció sikere több tényező együtt hatásán alapszik. Hiába a lelkes némettanárok megfeszített munkája, a jóakarató emberek összefogása, a szülők pozitív hozzáállása, a gyermekek idegennyelvi kommunikációjának nagyarányú fejlődése, a szaktudományi háttérrel biztosító felsőoktatási képző közömbössége, valamint a mára már

egyértelműen megcáfolt hamis teóriák a korai idegennyelv-fejlesztéssel kapcsolatban, megpecsételhetik egy remek kezdeményezés további sorsát.

VI. A KUTATÁS TOVÁBBGONDOLÁSA

Kutatásaim végén arra a következtetésre jutottam, hogy mind a négy kutatási területen további vizsgálatokra nyílik lehetőségem, és az eddigi eredményeim inspirációi is lehetnek egy későbbi, akár országos lefedettségű, így aztán a mintavétel tekintetében reprezentatív kutatásnak. Ennek megfelelően lehetőséget és kihívást látok egy olyan kutatói munkában is, amelybe bevonnám az összes olyan felsőoktatási intézményt, ahol nemzetiségi és kétnyelvű óvodapedagógusok képzése folyik. Segítségükkel reális esélyt látok a Magyarországon működő nemzetiségi óvodáknak és a kétnyelvű nevelés egyéb óvodai formáinak a teljesskörű feltérképezésére.

Ugyancsak érdekes lenne megvizsgálni a szülők óvodaválasztásainak motívumait is. Bár szerettem volna kimutatást készíteni arról, hogy a nemzetiségi óvodákban milyen arányban találunk nemzetiségi gyerekeket, rá kellett jönnöm, hogy az óvodás gyermekek beíratásakor a szülők önbevallás alapján nyilatkoznak erről, ez pedig nem feltétlen ad nekünk reális képet. Úgy gondolom, erről abban az esetben tudnánk a valóságnak megfelelő eredményeket produkálni, ha a szülőkkel interjúkat készítenénk.

Régóta foglalkoztat az is, hogy vajon a nemzetiségi vagy egyéb kétnyelvű óvodákba járó gyermekek milyen előnyökkel kezdik meg iskolai tanulmányaikat, az ottani idegennyelvi órákon hogyan teljesítenek. Egy empirikus kutatás előkészítéséről már személyes konzultációkat folytattam a helyi német nemzetiségi általános iskola igazgatójával, aki ugyancsak fontosnak tartaná egy ilyen jellegű kutatás végrehajtását, hiszen akkor tudományos adatokkal alá lehetne támasztani, hogy mért szerencsés, ha az általános iskolát megelőzően már az óvodában ismerkedhetnének a gyermekek a német nyelvvel. Az iskolák számára azért is hasznos lenne egy

ilyen vizsgálat, mert a szülők felé az eredmények felmutatásával könnyebben érvelhetnének amellet, hogy az első osztálytól kezdődő kétnyelvű oktatás az emelt óraszámok mellett, nem minden gyermek számára javasolt.

Végül fontosnak tartom a játékos idegennyelv-fejlesztési módszerek további kutatását, de nemcsak a hazai óvodákban, hanem nemzetközi szinten is. Elsősorban a Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Karának kiterjedt Erasmus partnerintézményeiben találom kivitelezhetőnek egy nemzetközi kutatás megvalósítását.

VÁLOGATOTT IRODALOMJEGYZÉK

1. Ács Zoltán (1986): *Nemzetiségek a történelmi Magyarországon*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest
2. Árva Valéria (2017): Mint egy kétnyelvű családban: megfigyelések egy magyar-angol kétnyelvű óvodában. In: Márkus Éva – M. Pintér Tibor – Trentinné Benkő Éva: *Jó gyakorlatok a korai idegennyelvi fejlesztésben*. ELTE TÓK, Budapest
https://www.researchgate.net/profile/Orsolya_Endrody-Nagy/publication/314260575_Kettannyelvuseg-Tobbtannyelvuseg-Nagy-Britannia-es-Katalonia-peldaja-Bilingual-and-multilingual-education-the-example-of-Great-Britain-and-Catalonia/links/58be7fcd92851cbe16e0c7b6/Kettannyelvuseg-Toebbtannyelvuseg-Nagy-Britannia-es-Katalonia-peldaja-Bilingual-and-multilingual-education-the-example-of-Great-Britain-and-Catalonia.pdf
Letöltés dátuma: 2018. november 25.
3. Babai Zsófia (2008): Kompetencia alapú képzés a „német nemzetiségi óvodapedagógus” szakirányon és a „német nyelv az óvodában” specializáción. In: *Könyv és Nevelés* 2008/1
<http://folyoiratok.ofi.hu/konyv-es-neveles/kompetencia-alapu-kepzes-a-nemet-nemzetisegi-ovodapedagogus-szakiranyon-es-a-nemet>
Letöltés dátuma: 2018. november 21.
4. Babai Zsófia (2012): Német nemzetiségi óvodapedagógus képzés Sopronban. In: *Társadalmi együttélés – A kisebbségi lét dimenziói*. I. évf. 2. szám
http://epa.oszk.hu/02200/02245/00002/pdf/EPA02245_tarsadalmi_egyuttelese_2012_2_babai.pdf
Letöltés dátuma: 2017. november 10.

5. Bajtai Anna (2010): Mikes Melánia és a gyermekkori többnyelvűség. In: *Alkalmazott nyelvtudomány* X. évf. 1-2. szám, 1-12.
http://alkalmazottnyelvtudomany.hu/wordpress/wp-content/uploads/2010_X_evfolyam/nyelveszpalya_bajtai_2010.pdf
Letöltés dátuma: 2018. július 18.
6. Bakonyi Anna (2013): Értékkövető gondolatok az óvodai nevelés programjaiban. A magyar óvodai nevelés íve 1971-2013 – Szabadi Ilona emlékére. In: *Neveléstudomány* 2013/4. sz. 34-44.
http://nevelestudomany.elte.hu/downloads/2013/nevelestudomany_2013_4_34-44.pdf
Letöltés dátuma: 2018. június 20.
7. Bakonyi Anna (2016): A játék az élet sója – A játék hatása a kisgyermek fejlődésére. In: Kolosai Nedda – M. Pintér Tibor (szerk.): *A gyermekkultúra jelen(tősége)*, Budapest, 106-117.
<https://docplayer.hu/24409016-A-gyermekkultura-jelen-toseg-e-szerkesztette-kolosai-nedda-es-m-pinter-tibor.html>
Letöltés dátuma: 2019. március 22.
8. Bauer Marianne – Preims Marlene – Dr. Frank Gábor – Szauer Ágnes (2013): *A magyarországi német nemzetiségi óvodák bemutatkoznak – Sajátos óvodai koncepciónk*. Magyarországi Német Pedagógiai Intézet, Dél-Tirol Autonóm Tartomány – Goethe Intézet, Budapest, Pécs
http://www.udpi.hu/doc/kiadvanyok/wurzeln_und_fluegel/wuf-kindergarten-hu.pdf
Letöltés dátuma: 2019. március 22.
9. Bindorffer Györgyi (1997): Nyelvében él az etnikum? Identitás, nyelvi és kulturális reprezentáció egy magyarországi sváb faluban. In: *Szociológiai Szemle* 1997. 2: 125-141.
<http://mek.oszk.hu/03700/03739/html/b2.htm>
Letöltés dátuma: 2018. július 12.
10. Boeckmann, Klaus-Börge – Links, Sabine – Orlovsky, Sarah Michaela – Wondraczek, Ines (2010): *Többnyelvűség az óvodákban – Módszertani*

kézikönyv korai fejlesztéshez. Universität Wien Institut für Germanistik, Wien, 150.

A magyar fordítást készítette a Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség Közhasznú Nonprofit Kft. megbízásából Balázs István

11. Bozzayné Káli Tünde (2014): Egy gyermek – két nyelv. One child, two languages. A Százszorszép Óvoda 1. In: Márkus Éva – Trentinné Benkő Éva (szerk.): *A korai idegennyelvi fejlesztés elmélete és gyakorlata: Konferenciaelőadások és háttér tanulmányok*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 145-152.
http://old.tok.elte.hu/nyelv/markus_tbenko_kotet.pdf
Letöltés dátuma: 2018. november 1
12. Chilla Solveig – Sandra Niebuhr-Siebert (2017): *Mehrsprachigkeit in der KiTa – Grundlagen-Konzepte-Bildung*. Verlag W. Kohlhammer, Stuttgart
13. Dobos Balázs (2013): Nemzetiségi nyelvhasználat Magyarországon: jogok és tapasztalatok. Minority Language Use in Hungary: Rights and Experiences In: *Létünk* 2013/különszám, 26-43.
14. Dobos Krisztina (2002): Az innováció. In: *Új Pedagógiai Szemle*, 2002/9
<http://folyoiratok.ofi.hu/uj-pedagogiai-szemle/az-innovacio>
Letöltés dátuma: 2019. április 1.
15. Erb Mária és Knipf Erzsébet (2001): A magyarországi német kisebbség nyelve és nyelvhasználata az ezredfordulón. In: Sisák Gábor (szerk.): *Nemzeti és etnikai kisebbségek Magyarországon a 20. század végén. A Magyar Tudományos Akadémia és a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal által rendezett országos kisebbségkutató konferencia előadásaiból*. Osiris. MTA Kisebbségkutató Műhely, Budapest
16. Fekete Tibor (1969): A nemzetiségi óvodák újjászervezéséről. In: *Óvodai Nevelés* 1969/10. szám, 369.

17. Feld-Knapp Ilona (2015): Az intézményes idegennyelv-oktatás új kihívásai. In: *A tanárrá válás és a tanárság kutatása – A magyar nyelv és irodalom, az idegen nyelvek és a művészetek műveltségi területen.* Bölcsészeti- és Művészetpedagógiai Kiadványok 11. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest
http://metodika.btk.elte.hu/file/TAMOP_BTK_BMK_11.pdf
Letöltés dátuma: 2018. január 8.
18. Fischer Márta (2007): A többnyelvűség és a nyelvoktatás támogatása az Európai Unióban. *Új Pedagógiai Szemle* 2007/7-8.
<http://folyoiratok.ofi.hu/uj-pedagogiai-szemle/a-tobbnyelvuseg-es-a-nyelvoktatas-tamogatasa-az-europai-unioban>
Letöltés dátuma: 2017. december 22
19. Fórika László (2010): A kisebbségi nevelés-oktatás néhány alapkérdése. In: Gyulavári Tamás – Kállai Ernő (szerk.): *A jövevényektől az államalkotó tényezőkhig. A nemzetközi közösségek múltja és jelene Magyarországon.* Országgyűlési Biztos Hivatala, Budapest
20. Föglein Gizella (2009): *Nemzetiségi oktatás a Kádár-korszakban.* Oktatókutató és Fejlesztő Intézet
<http://ofi.hu/tudastar/nemzetisegi-oktatas-090617-1>
Letöltés dátuma: 2018. március 27.
21. Gergely András (é.n.): *Nemzetiségek és kisebbségek Magyarországon*
<http://www.antroport.hu/lapozo/tanulmanyok/tanulmanypdf/aganemzeti-segkisebbseg.pdf>
Letöltés dátuma: 2018. május 7.
22. Golnhofer Erzsébet – Szabolcs Éva (2005): *Gyermekkor: nézőpontok, narratívák.* Eötvös József Könyvkiadó, Budapest
23. Dr. Hartl Éva– Babai Zsófia– Dr. Kovácsné Vinkovics Éva (2014): *Módszertani kézikönyv az óvodai magyar-német kétnyelvű neveléshez.* Nyugat-magyarországi Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar

http://publicatio.nyme.hu/336/1/Multiling_modszertani_konyv_m2VEv_a_veleges_javitott_kepekkel_u.pdf

Letöltés dátuma: 2017. október 4.

24. Huszár Ágnes (2011): *A kisebbségi nyelvoktatás az értékmegőrzés szolgálatában*. In: Bús Imre – Klein Ágnes – Meskó Norbert: *Erziehung und Forschung – Beiträge zur KindergärtnerInnenausbildung*. Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Főiskolai Kar, Szekszárd, 74-79.
25. Imre Anna (2009): *Az idegennyelv-oktatás kiterjedésének hatása a nemzetiségi nyelv-oktatásra*
<http://ofi.hu/tudastar/tartalmi-valtozasok/idegennyelv-oktatas>
Letöltés dátuma: 2018. március 2.
26. Jäger-Manz Monika (2004): *Die Bi- bzw. Multikulturalität – Kinder in zwei Kulturen*. In: Jäger Manz, Monika (Hrsg.): *Bajaer Schriften 1*. Bajapress Nyomda, Baja. 219-240.
27. Jäger-Manz Monika (2016): *Ich sag' dir was!*. Bajapress Nyomda, Baja
28. Jung, Britta – Günther, Herbert (2016): *Erstsprache, Zweitsprache, Fremdsprache*. Beltz Verlag, Weinheim und Basel
29. Dr. Kállai Ernő (2011): *Jelentés a nemzeti és etnikai kisebbségi óvodai nevelés helyzetéről*
30. Kézi Erzsébet (2014): *A korai nyelvoktatás történeti aspektusai*. In: Márkus Éva – Trentinné Benkő Éva (szerk.): *A korai idegennyelvi fejlesztés elmélete és gyakorlata: Konferenciaelőadások és háttér tanulmányok*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 99-104.
http://tamop2014.tok.elte.hu/dok/szakmai_anyagok/tp_modszertani_anyagok/Markus_Trentinne_2014_A_korai_idegennyelvi_fejlesztes_elmellete_es_gyakorlata.pdf
Letöltés dátuma: 2018. szeptember 15.

31. Kézi Erzsébet (2015): *Kétnyelvűség az óvodában*. Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények, Miskolc, X. évfolyam 1. szám, 133-140.
https://matarka.hu/koz/ISSN_1788-9979/vol_10_no_1_2015/ISSN_1788-9979_vol_10_no_1_2015_133-140.pdf
Letöltés dátuma: 2017. november 22.
32. Kielhöfer, Bernd – Jonekeit, Sylvie (2006): *Zweisprachige Kindererziehung*. Stauffenburg Verlag, Tübingen
33. Kitzinger Arianna (2014): Multilingvális és multikulturális kihívások egy magyar óvodában. In: MÁRKUS ÉVA–TRENTINNÉ BENKŐ ÉVA (szerk.): *A korai idegennyelvi fejlesztés elmélete és gyakorlata: Konferenciaelőadások és háttér tanulmányok*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 164-179.
http://old.tok.elte.hu/nyelv/markus_tbenko_kotet.pdf
Letöltés dátuma: 2018. november 22.
34. Klein Ágnes (2009): *Empirische Untersuchung zur Sprachaneignung in ungarndeutschen Nationalitätenkindergärten*. Deutsch revival 2009/6. 9-22.
35. Klein Ágnes (2011): Theorie in der Praxis – Praxis in der Theorie – Über die Ausbildung von Kindergärtnerinnen im Spiegel des Zweitspracherwerbs und Kulturbewahrung der Ungarndeutschen. In: Bús Imre – Klein Ágnes – Meskó Norbert (szerk.): *Erziehung und Forschung – Beiträge zur KindergärtnerInnenausbildung*. Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Főiskolai Kar, Szekszárd, 134-149.
36. Klein Ágnes (2013): *Utak a kétnyelvűséghez – Nyelvek elsajátítása iskoláskor előtt*. Tinta Könyvkiadó, Budapest
37. Klein Ágnes (2014): *Deutsch für kleine Anfänger I. – Meine ersten deutschen Wörter – Eine Empfehlung für Wortschatzvermittlung im Kindergarten*. Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Kar, Szekszárd

38. Klein Ágnes – Lázár Katalin – Márkus Éva (2018): Ungarndeutsche Volksspielzeuge. In: Einheit mit Natur und Gesellschaft. In: *Edukacja Elementarna w Teorii i Practyce* Bd. 13, Nr. 3(49), 95-110.
39. Koloszar Ibolya (2010): Az angol nyelv az óvodában – English in Nursery School. In: *Létünk – Társadalom – Tudomány – Kultúra*, XL. évfolyam, 2010. 4. szám, Fórum Könyvkiadó, Újvidék, 75-84.
http://epa.oszk.hu/00900/00997/00015/pdf/EPA00997_Letunk_2010_04.pdf
Letöltés dátuma: 2018. november 15.
40. Kónya Ágnes (1978): A hazai német nemzetiségi óvónőképzés. In: *Óvodai Nevelés* 1978. 113.
Kovács György – Bakosi Éva (1999): *Óvodapedagógia (2. kötet) – Óvodai tanulás = játékos tanulás*. Szerzői kiadás, Debrecen
41. Kovács György – Bakosi Éva (2003): *Játék az óvodában 3. javított kiadás*. Didakt Kft., Debrecen
42. Kovács Ivett (2017): Nemzetközi óvodákra jellemző sajátos kihívások – 12 év pedagógiai tapasztalata. In: Márkus Éva – M. Pintér Tibor – Trentinné Benkő Éva: *Jó gyakorlatok a korai idegnyelvi fejlesztésben*. ELTE TÓK, Budapest, 96-108.
https://www.researchgate.net/profile/Orsolya_Endrody-Nagy/publication/314260575_Kettannyelvuseg-Toebbtannyelvuseg-Nagy-Britannia-es-Katalonia-peldaja-Bilingual-and-multilingual-education-the-example-of-Great-Britain-and-Catalonia/links/58be7fcd92851cbe16e0c7b6/Kettannyelvu-seg-Toebbtannyelvuseg-Nagy-Britannia-es-Katalonia-peldaja-Bilingual-and-multilingual-education-the-example-of-Great-Britain-and-Catalonia.pdf
Letöltés dátuma: 2018. november 23.

43. Kovács Judit (2009): *A gyermek és az idegen nyelv*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest
44. Kővágó László (1981): *Nemzetiségek a mai Magyarországon*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest
45. Kurucz Rózsa (2002): *Az első magyar óvóképző 1837-1843*. Babits Kiadó, Szekszárd
46. Lenneberg, Eric H. (1974): A nyelv biológiai szempontból. In: Pap Mária (szerk.): *A nyelv keletkezése*. Kossuth, Budapest, 111–128.
47. Mammel Ádámné (1980): Az anyanyelvi nevelés-oktatás feladatai. In: *Óvodai Nevelés* 1980/9. szám 33. évf. 316.
48. Mammel Ádámné (1985a): *Az anyanyelv átörökítésének, a kétnyelvűség kialakításának helyzete a nemzetiségi óvodákban*. (Elhangzott 1985. május 13-án a II. Országos Nemzetiségi Óvodai Napokon Esztergomban.) In: *Óvodai Nevelés* 1985/3.sz. 292-296.
49. Mammel Ádámné (1985b): A nemzetiségi óvodai anyanyelvoktatás helyzete, fejlesztésének tendenciái. In: *Óvodai Nevelés* 1985/4. szám 38. évf., 112.
50. Mammel Ádámné (1995): IV. Országos Kisebbségi Óvodapedagógiai Szimpózium. In: *Óvodai Élet*: III. évf. 2. szám, 8-15.
51. Manherz Károly (szerk.) (1998): *A magyarországi németek – Változó Világ* 23. Útmutató Kiadó
52. Manz, Adel (2011): Die Aus- und Fortbildung von Minderheitenpädagoginnen Aktualitäten und Perspektiven an der Eötvös József Főiskola Baja. In: Bús Imre – Klein Ágnes – Meskó Norbert (2011): *Nevelés és kutatás – Tanulmányok az óvodapedagógus-képzéshez – Erziehung und Forschung – Beiträge zur*

KindergärtnerInnenausbildung. Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Főiskolai Kar, Szekszárd, 163-168.

53. Maszler Irén (2002): *Játépedagógia*. Comenius Bt., Pécs

54. Márkus Éva (2011): Die Ausbildung von deutschen Minderheitenpädagoginnen für den Kindergarten an der Fakultät für Kindergärtnerinnen- und Grundschullehrerbildung der Eötvös-Loránd-Universität (ELTE TÓK). In: Bús Imre – Klein Ágnes – Meskó Norbert (szerk.): *Erziehung und Forschung – Beiträge zur KindergärtnerInnenausbildung*. Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Főiskolai Kar, Szekszárd, 168-172.

55. Márkus Éva (2016): A német nyelvjáráások szerepe a német nemzetiségi oktatásban. In: *Gyermeknevelés* 4. évf. 1. szám, 152-157.

http://epa.oszk.hu/02400/02411/00007/pdf/EPA02411_gyermekneveles_2016_1_152-157.pdf

Letöltés dátuma: 2018. július 15.

56. Márkus Éva–Trentinné Benkő Éva (2014, szerk.): *A korai idegnyelvi fejlesztés elmélete és gyakorlata: Konferenciaelőadások és háttér tanulmányok*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest

http://old.tok.elte.hu/nyelv/markus_tbenko_kotet.pdf

Letöltés dátuma: 2018. június 30.

57. Mátrai Górgóné Mária (é.n.): *A nemzetiségi oktatásügy alakulása az 1945 utáni évtizedekben*

https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszagi_nemzetisegek/szlovakok/fejzesetek_a_mo_i_romanok_es_szlovakok_tort/pages/007_nemzetisegi.htm

Letöltés dátuma: 2018. 03.26.

58. M. Batári Ilona (2008): Párhuzamok az első és második nyelv elsajátításában – a korai nyelvi fejlesztés szemszögéből. In: Vámos Ágnes – Kovács Judit (szerk.): *A két tanítási nyelvű oktatás elmélete és*

gyakorlata 2008-ban. Jubileumi tanulmánykötet. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest

59. Mikes Melánia (2002): A környezetnyelv és az idegen nyelv fejlesztése az óvodában. In: *Iskolakultúra*, Pécs, 98-104.
<http://www.mek.oszk.hu/01800/01816/01816.pdf>
Letöltés dátuma: 2018. július 19.
60. Navrasics Judit (2004): *A kétnyelvű gyermek.* Pannon Egyetemi Kiadó, Veszprém
61. Navrasics Judit (2010): *Egyéni kétnyelvűség.* Szegedi Egyetemi Kiadó, Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged
62. Németh András (1998): *A reformpedagógia múltja és jelene.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
63. Németh András (2014): A pedagógus professzió történeti kutatás főbb irányai és elméleti koncepciói. In: Andl Helga – Molnár-Kovács Zsófia (szerk.): *Iskola a társadalmi térben és időben 2013.* Pécs: PTE „Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola, 21-44.
<http://mek.oszk.hu/15500/15501/15501.pdf>
Letöltés dátuma: 2018. szeptember 3.
64. Patyi Gábor (2010): A magyarországi óvóképzés a felsőfokúvá válásig. In: *Képzés és Gyakorlat* 8. évf. 2010/1. szám
65. Piaget, J. (1997): *Az értelem pszichológiája.* Kairosz Kiadó, Budapest
66. Pinker, Steven (2006): *A nyelvi ösztön – Hogyan hozza létre az elme a nyelvet?* Typotex, Budapest
67. Pukánszky Béla (2005): *A gyerekekről alkotott kép változásai az óvoda történetében.* *Educatio*, 2005/4., 703–714.

https://folyoiratok.ofi.hu/sites/default/files/article_attachments/pukanszky.pdf

Letöltés dátuma: 2018. szeptember 10.

68. *Bevezetés a kvalitatív pedagógiai kutatás módszertanába*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest
69. Sántha Kálmán (2006): *Mintavétel a kvalitatív pedagógiai kutatásban – Kutatásmódszertani Kiskönyvtár*. Gondolat Kiadó, Budapest
70. Sántha Kálmán (2015): *Trianguláció a pedagógiai kutatásban*. Eötvös József Kiadó, Budapest
71. Seewann, Gerhard (2015): *A magyarországi németek története 2. 1860-2006*. Argumentum Kiadó, Budapest
72. Szabolcs Éva (2001): *Kvalitatív kutatási metodológia a pedagógiában*. Budapest, Műszaki Könyvkiadó
73. Szabolcs Éva (2004): Tartalomelemzés. In: Falus Iván (szerk.): *Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe. Pedagógus Könyvek*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 330-339.
74. Szokolszky Ágnes (2004): *Kutatómunka a pszichológiában – Metodológia, módszerek, gyakorlat*. Osiris Kiadó, Budapest
75. Takács Gerda (2013): A német nemzetiségi oktatás rendszere napjainkban. In: *Neveléstudomány* 2013/2. 76-89.
http://nevelestudomany.elte.hu/downloads/2013/nevelestudomany_2013_2_76-89.pdf
Letöltés dátuma: 2018. január 19.
76. Talabér Ferencné (1994): Óvodai életmódszervezés a nemzetiségi gyermekcsoportokban. In: *Iskolakultúra* IV. évf. 1994/8.
http://real-j.mtak.hu/11134/8/Iskolakultura_1994_8.pdf

Letöltés dátuma: 2018. január 25.

77. Talabér Ferencné (2004): *Spracherziehung – Förderung der Sprechfreudigkeit in den Nationalitätenkindergärten*. Országos Közoktatási Intézet, Budapest
78. Tilkovszky Loránt (1989): *Hét évtized a magyarországi németek történetéből 1919-1989*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest
79. Tilkovszky Loránt (1997): *Német nemzetiség – magyar hazafiság (Tanulmányok a magyarországi németiség történetéből)*. JPTE TK Kiadói Irodája, Pécs
80. Trentinné Benkő Éva (2017): Kreatív-reflektív portfólió: egy pedagógusképzési értékelési gyakorlat vizsgálata. In: Márkus Éva – M. Pintér Tibor – Trentinné Benkő Éva (szerk.): *Jó gyakorlatok a korai idegennyelvi fejlesztésben – Oktatás, fejlesztés, kutatás*. ELTE TÓK, Budapest, 110-123.
https://www.researchgate.net/profile/Orsolya_Endrody-Nagy/publication/314260575_Kettannyelvuseg-Tobbtannyelvuseg-Nagy-Britannia-es-Katalonia_peldaja_Bilingual_and_multilingual_education_the_example_of_Great-Britain_and_Catalonia/links/58be7fcd92851cbe16e0c7b6/Kettannyelvuseg-Toebbtannyelvuseg-Nagy-Britannia-es-Katalonia-peldaja-Bilingual-and-multilingual-education-the-example-of-Great-Britain-and-Catalonia.pdf
Letöltés dátuma: 2018. október 2.

A SZERZŐ PUBLIKÁCIÓI ÉS ELŐADÁSAI AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉBEN

2018

Pásztor Enikő Judit

Erscheinungsformen von Fremdsprachen in den Kindergärten heute in Ungarn

KÉPZÉS ÉS GYAKORLAT: TRAINING AND PRACTICE 16 : 3 pp. 75-85., 11 p. (2018)

Pásztor Enikő Judit

60 éves a német nemzetiségi óvodapedagógus-képzés Sopronban

In: Kovácsné, Tóth Tímea (szerk.) A tanítóképzés múltja, jelene IV. - A tanárképzés múltja, jelene I. : absztraktok

Savaria (Szombathely), Magyarország: Savaria University Press, (2018) p. 21

Pásztor Enikő Judit

Idegennyelv-fejlesztés 0-3 éves korig

In: Jávorka, Gabriella (szerk.) Bölcsődevezetők kézikönyve:

Kisgyermeknevelők szakmai-módszertani tudástára

Budapest, Magyarország: RAABE Tanácsadó és Kiadó Kft., (2018) pp. (H) 1-24.

Pásztor Enikő Judit

A rituálék szerepe az óvodás gyermek idegennyelv-elsajátításában

In: Jávorka, Gabriella (szerk.) Óvónők kincseitára: módszertani kézikönyv
Budapest, Magyarország: RAABE Tanácsadó és Kiadó Kft., (2018) pp. (C 8.19) 1-22.

Pásztor Enikő Judit

Parent/child groups, serving foreignlanguage acquisition in the case of the 0 -3 year olds

In: [Sine, n.] - 28th EECERA ANNUAL CONFERENCE: ABSTRACT BOOK: 'Early Childhood Education, Families and Communities' [s. l.] - Magyarország, Magyarország: [s. n.] - Nemzetközi, (2018) pp. 237-237., 1 p.

Pásztor Enikő Judit

A német nemzetiségi óvodapedagógus professzió új kihívásai

KÉPZÉS ÉS GYAKORLAT: TRAINING AND PRACTICE 16 : 1 pp. 149-158., 10 p. (2018)

Pásztor Enikő Judit

A beszélgetőkörök mint rituálék szerepe a kétnyelvű nevelést biztosító óvodai csoportokban

In: Belovári, Anita; Bencéné, Fekete Andrea; Nagyházi, Bernadette (szerk.) 11. Képzés és Gyakorlat. Nemzetközi Neveléstudományi Konferencia: A tekintély mámore és a szabadság varázslata. Válaszutak a pedagógiai elméletképzésben és a gyakorlatban. Absztraktkötet Kaposvár, Magyarország: Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar, (2018) pp. 36-36., 1 p.

2017

Pásztor Enikő Judit

A 0–3 éves korosztály idegennyelv-oktatásának új kihívásai

In: Tóth, Péter; Hanczvikkal, Adrienn; Duchon, Jenő (szerk.) Tanulóközpontú oktatás, módszertani megújulás a szakképzésben és a felsőoktatásban: VII. Trefort Ágoston Tanárképzési Konferencia Tanulmánykötet Budapest, Magyarország: Óbudai Egyetem Trefort Ágoston Mérnökpedagógiai Központ, (2017) pp. 598-613., 16 p.

Pásztor Enikő Judit

A 0-3 éves korosztály idegennyelv-oktatásának új lehetőségei pp. 42-43., 2 p.

In: Tóth, Péter; Tomory, Ibolya; Duchon, Jenő; Fónagy-Bicskei, Ildikó; Varga, Anikó (szerk.) VII. Trefort Ágoston Szakképzés- és Felsőoktatás-pedagógiai Konferencia: Trefort Ágoston születésének bicentenáriuma, és az Egyetemi szakmai pedagógusképzés indulásának 45 éves évfordulója tiszteletére
Budapest, Magyarország: Óbudai Egyetem Trefort Ágoston Mérnökpedagógiai Központ, (2017) p. 60

Pásztor Enikő Judit

A játékos idegennyelv-tanulás óvodáskorban

In: Tóth, Péter; Simonics, István; Duchon, Jenő; Varga, Anikó (szerk.) Pedagógiai kutatások a Kárpát-medencében: II. Kárpát-medencei Oktatási Konferencia: Tanulmánykötet
Nagyvárad, Románia: Partiumi Keresztény Egyetem, (2017) pp. 49-61., 13 p.

Pásztor Enikő Judit

Idegennyelv-tanulás óvodáskor előtt: Új módszerek a korai idegennyelv-fejlesztésben

In: Bukor, József; Drahotá-Szabó, Erzsébet; Simon, Szabolcs; Tóth, Sándor János (szerk.) A Selye János Egyetem 2017-es "Érték, minőség és versenyképesség - 21. század kihívásai" Nemzetközi Tudományos Konferenciájának tanulmánykötete: Humántudományi szekciók
Komárno, Szlovákia: Selye János Egyetem, (2017) pp. 209-215., 7 p.

Pásztor Enikő Judit

A német nemzetiségi óvodapedagógus professzió új kihívásai = New Challenges of the German Minority Kindergarten Pedagogue Profession

In: Kissné, Zsámboki Réka; Horváth, Csaba (szerk.) Diverzitás a hazai és nemzetközi neveléstudományi kutatásokban és a pedagógiai gyakorlatban: X. Képzés és Gyakorlat Nemzetközi Neveléstudományi Konferencia Absztraktkötet ["Diversity in National and International Researches in Educational Sciences and Pedagogical Practice" 10th Training and Practice International Conference on Educational Sciences Abstracts]

Sopron, Magyarország: Soproni Egyetem Kiadó, (2017) pp. 136-137., 2 p.

Pásztor Enikő Judit

A játékos idegennyelv-tanulás óvodáskorban

In: Óbudai, Egyetem; Partiumi, Keresztény Egyetem (szerk.) II. Kárpát-medencei Oktatási Konferencia
(2017) pp. 30-30. Paper: magy, 1 p.

2016

Pásztor Enikő Judit

Kissné Zsámboki Réka: Egy Freinet-szellemű óvodai innováció az 1990-es évek alternatív pedagógiai mozgalmában

KÉPZÉS ÉS GYAKORLAT: TRAINING AND PRACTICE 14 : 1-2 pp.
293-296., 4 p. (2016)

2015

Pásztor Enikő Judit

Korai nyelvoktatási módszerek a Bodza Tanoda Eltern-Kind csoportjaiban (2015)

Konferencia előadás, Jó gyakorlatok a korai nyelvpedagógus-képzésben: oktatás, fejlesztés, kutatás, ELTE Tanító- és Óvóképző Kar, Budapest, Megjelenés: Magyarország

Pásztor Enikő Judit

A játékos idegennyelv-tanulás óvodás korban – a kisgyermek, mint idegennyelv-tanuló pp. 51-61.

In: Nagyházi, Bernadette (szerk.) IX. Képzés és Gyakorlat Nemzetközi Neveléstudományi Konferencia: Nevelés és tudomány, neveléstudomány a 21. században: Tanulmánykötet
Kaposvár, Magyarország: Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar, Nyugat-magyarországi Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar, (2015) p. 456

Pásztor Enikő Judit

A játékos idegennyelv-tanulás óvodás korban – a kisgyermek, mint idegennyelv-tanuló p. 33

In: Nagyházi, Bernadette (szerk.) IX. Képzés és Gyakorlat Nemzetközi Neveléstudományi Konferencia: Nevelés és tudomány, neveléstudomány a 21. században: Absztraktkötet

Kaposvár, Magyarország: Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar, Nyugat-magyarországi Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar, (2015) p. 115

Pásztor Enikő Judit

A 20. század eleji életreform-mozgalmak és a reformpedagógia harmadik ciklusának babavilága – A Käthe Kruse és a Waldorf-babák

KÉPZÉS ÉS GYAKORLAT: TRAINING AND PRACTICE 13 : 1-2 pp. 349-358., 10 p. (2015)

2014

Pásztor Enikő Judit

Tészabó Júlia: Játék – pedagógia, gyermek – kultúra: tanulmányok

KÉPZÉS ÉS GYAKORLAT: TRAINING AND PRACTICE 12 : 1-2 pp. 145-147., 3 p. (2014)

Pásztor Enikő Judit

A rituálék szerepének felerősödése napjainkban – „Morgenkreis”, a reggeli rituálé az óvodákban és a bölcsődékben

KÉPZÉS ÉS GYAKORLAT: TRAINING AND PRACTICE 12 : 1-2 pp. 121-130., 10 p. (2014)